

Het gebouw de „Utrecht”

Tot de publicistisch wat verwaarloosde gedeelten van Utrecht behoort het stukje Leidseweg tussen Catharijnesingel en Stationsplein. Er is dan ook weinig stedschoon te zien. Zelfs het ongemak dat er altijd wel een ploeg gemeentewerklieden bezig is het trottoir open te breken, vermag de pennen niet te bewegen.

De Leidseweg, waar nu de gehakt- en nasaballen even welig tieren als de bloembollen in Lisse, was eertijds een deftige straat. Er stond een rij kloeke herenhuizen, bewoond door vooraanstaande burgers.

Langs de weg stroomde de Leidse Rijn, de oevers waren beplant met weelderig geboomte. Over het jaagpad trok soms een schippersvrouw (of als de schipper in goede doen was, een paard) een schuit met turf voort. Een vader die een roeiboot had gehuurd bij de uitspanning aan het Leidseveer, roeide met vrouw en kinderen naar de singels. Hier en daar stoffeerde een hengelaar het tafereel. Rust! Het is nu wel een beetje anders. Bijna zeventig jaar staat aan dit Leidseveer het gebouw van de „Utrecht”, even wereldvreemd in zijn huidige omgeving als toen het werd gebouwd tussen de patriciërshuizen. Het zal binnen enkele jaren moeten worden gesloopt voor het project Hoog Catharijne.

Voordat het huidige gebouw werd neergezet, zetelde de maatschappij Utrecht al in een groot pand op die plek. Het bedrijf groeide echter uit zijn jasje, zodat de Rotterdamse architect D. Verheul Dzn. opdracht kreeg een nieuw gebouw te ontwerpen. Het werd een gebouw in de Jugendstil of art nouveau, dat in januari 1902 werd voltooid. De bouwkosten bedroegen 216.000 gulden. De voorgevel, die (uiteraard) het meest opvalt, munt uit door rustige doch sprekende lijnen. Deze gevel is, behalve de hardstenen sokkel, geheel uit Udelfanger zandsteen opgetrokken. Het fries bovenaan de gevel is van mozaïek de Briare. De

hardstenen leeuwjes ter weerszijden van de hoofdingang, die de wapenschilden van stad en provincie Utrecht omklemmen, zijn zeer kunstig uitgevoerd door de beeldhouwer J. Diekman.

Het vele kunstsmeedwerk zowel in als buiten het gebouw is een bezienswaardigheid op zichzelf. Het houtwerk in de hoofdingang, de vestibule en de traphal is vervaardigd van blank Java-teakhout. Nu wij toch binnen zijn, even een blik op de fraaie marmere twee-armige hoofdtrap. Deze leidt naar de rond lopende galerij, waaraan de directiekamers grenzen en de welhaast legendarisch geworden bibliotheek.

De betimmeringen in dit vertrek bestaan in hoofzaak uit hoge lambrizeringen, langs drie wanden, en een grote boekenkastbetimmering langs de vierde wand. De forse schoorsteenmantels zijn van Rouge de Vérone- en Napoléonmarmere en op uiterst fraaie wijze bewerkt en versierd. Door het bombardement van 13 oktober 1944 heeft het gebouw overigens flinke schade opgelopen. Zo werden o.a. de muurschilderingen van Co Breman onherstelbaar vernield.

Over smaak valt niet te twisten. Velen zijn enthousiast geweest over dit gebouw, anderen konden er geen bewondering voor opbrengen. De bibliotheek dwong echter ieders bewondering af. Ik hoor dan ook vaak de vraag: is het niet mogelijk

deze bibliotheek in haar geheel over te brengen naar een ander gebouw? Ik kan daarover geen zinnig woord zeggen; meer ter zake kundigen zouden zich daarmee maar eens bezig moeten houden. Wie weet wat zij nog kunnen bereiken. Hoe het ook zij, met dit gebouw zal er weer een karakteristiek stukje (weliswaar late) historie van de stad Utrecht verdwijnen. En dat stemt mij toch een beetje droef.

E. D. Veen

Utrecht en zijn bisschoppen

(expositie bij officiële opening archieven)

Staatssecretaris H. J. L. Vonhoff van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk zal maandagmiddag 15 november a.s., om half vijf, het archiefcomplex aan de Alexander Numankade - waarin het Rijksarchief in de provincie en de archiefdienst van de stad Utrecht zijn ondergebracht - officieel openen. Ter gelegenheid van de ingebruikstelling wordt in dit gebouwencomplex een tentoonstelling ingericht: „Utrecht en zijn bisschoppen, tot 1525”.

Het wordt een gezamenlijke presentatie van rijk en gemeente, bestaande uit stukken uit eigen bezit en uit dat van enkele musea, die de positie van Utrecht en zijn bisschoppen, geestelijk zowel als wereldlijk, zullen toelichten.

Nadere mededelingen omtrent de opening en de duur volgen in de kranten. Op een, eveneens nader te bepalen dag zullen leden van Oud-Utrecht een excursie naar deze expositie kunnen maken.

BOEKBESPREKING

Ir. J. W. Sluiter en H. Nieweg, Stoppen op doorreis. (E. J. Brill, Leiden, 1971). 160 blz., m. afb. (f32,—).

Ofschoon het niet specifiek Utrechts is, vermelden wij het fotoboek *Stoppen op doorreis* graag in deze rubriek, omdat het zo boordevol prachtige, historische opnamen staat van oude locomotieven, treinen, trammetjes en stations. Tenslotte wonen wij in de stad van het Spoorwegmuseum, die ook vandaag nog het centrum is van spoorwegactiviteiten.

Het boek is samengesteld ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Nederlandsche Vereniging van Belangstellenden in het Spoor- en tramwegwezen. Voor de leden van deze vereniging is ook in de eerste plaats de tekst bedoeld, die deskundig, maar soms wat houterig van stijl is.

Dit neemt niet weg dat wij er menig saillant detail uit kunnen lichten, ook over de oude paarden-tram in Utrecht. Op blz. 30 en 31 bijv. lezen wij bij een paar merkwaardige foto's van paarden-trams op het Domplein en op weg naar Zeist, dat

de twee smalspoorlijnen van de Utrechtsche Tram-Maatschappij onder de Domtoren door liepen. De bestemmingen van de trams waren resp. het Ledig Erf en de Hoogelanden. De bel zat op de remkruik, zodat bij een noodremming het bijpassende alarmsignaal gegarandeerd was.

Ook van de latere elektrische trams in het stadsbeeld van Utrecht (Stationsplein, Rijnlaan en Servertstraat) zijn enkele foto's opgenomen.

De romantische en dikwijls fraaie opnamen zijn bijzonder geschikt om een nostalgisch verlangen los te weken, waarbij wij evenwel mogen bedenken dat de jumbo's, bello's en „fluitketels" als krachtige bijdragers tot de luchtverontreiniging in deze tijd toch echt wel te veel zouden zijn.

K.

Een paal te Oud-Zuilen

In de voormalige gemeente Zuilen, aan de rechteroever van de Vecht, staat ten noorden van het Zandpad en vrijwel ten zuiden van het oude buitengoed terzijde van mijlpaal 5 *) een onopvallende, stenen paal. Dit laatste, plaats aanduidende voorwerp is van het vooral in de achttiende eeuw algemeen voorkomende model: achthoekig en bovenaan met een halfbol als kop. Niet veel meer rijst het stuk boven het maaiveld uit dan 1 meter. Het is van het type dat men bijv. ziet staan terzijde op de kruin van de Lekdijk Boven-dams.

De vermelding van zo'n object zou de moeite niet waard zijn, ware het niet, dat op deze paal een, zeker voor het grote gros van de voorbijgangers, volstrekt onbegrijpelijke inscriptie voorkomt. Op de naar de rijweg toegewende vlakken staat een vier-tal hoofdletters, te weten bovenaan en op gelijke hoogte:

O W V

en onder deze drie in het midden een aanmerkelijk groter uitgevoerde letter:

S.

Met meer of minder fantasie uitgerust, zou men een poging kunnen wagen tot verklaring van bovenstaande lettertekens. Gedacht kan bijvoorbeeld worden, dat de „S." slaat op het dorp „Suijen" in de vroegere schrijfwijze . . .

Maar ter wille van een afdoende verklaring lijkt het mij juist in dit geval een beroep te doen op de historici die ter plaatse speciaal bekend zijn.

Mr. J. Belonje

*) Zie voor de situatie het blad „Maarsse", No. 426 van de „Chromo-Topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden", schaal 1 : 25.000, edit. 1914. Dit buitengoed of boerderij heet Oostwaard, welke naam vermeld staat op een oude gevelsteen in de voorgevel.